

Шарнымаш ўмыреш ила

Кажне кундемын лўмлө еңже уло. Тудын нерген поро шарнымаш тукум гыч тукумыш кусна, у лаштыкла дене пойдаралтеш. Тидыже тўн шотышто верысе тўвыра пашаен-влакын чолгалыкыштан кōра ышталтеш. Тыгак школ коллектив-влак самырык тукумым кычалмаш пашашке ушымышт дене полшат. Поро паша сай лектышым пуыде ок кодо: лўмлө еңлан шарнымаш оңа-влак почылтыт, я школлан, я книгагудылан, я уремлан тыгай еңын лўмжым пуат. Поро йўла олаштат, ял ден селалаштат илана, туту саскаж дене куандара. Ушан-шотан кажне ең тиде верла дене кугешнен ошкыл колта, шнуй шўлыш дене пойдаралтше оңа воктек кеч ик минутлан шогалын, вуйым сава, тыгак ышташ икшывыже, уныкаже-влакым, лишыл родо-тукумжым туныкта. Тыге тукум гыч тукумыш кусна.

Кō вара улыт тыгай лўмлө ең-талешке-влак? Шке сылнымутан произведенийлаж дене чапланыше еңым, сцене мастарым, шанче шымлымаште кугу кўкшытыш шушо, кундемым пеледыкташ тыршымыж дене ушеш кодшо моло еңым калык эре поро мут дене шарна. Тыгай ең-влакын лўмышт калыкын ушешыже келге кышам кодышт, молымат нунын семынак тыршаш кумылангышт манын, шарнымаш оңам почыт. Кугыжаныш кучем полшымо деч посна, я мер организацийын, я предприятий але учрежденийын але просто пошкудын, родо-влакын окса надырышт дене ушеш кодшо еңым суапландарыме тыгай йōн кумдан шарла. Юлсер кундемыштат тыгай-влак шукын улыт. Марий Элнам тўзатымашке кугу надырым пыштыше кугыжаныш пашаен, артист, сылнымут мастар але тыглай пашаче ең кажне ялыште, селаште шочын-кушкын, поро пашаж дене калыкын ушешыже кодеш.

Памар кундемыш гына ончалаш гын, рўдō илемын ик кугу уремже марий сценын мастарже, РСФСР-ын да Марий АССР-ын заслуженный артистше Геннадий Копцевын лўмжым нумалеш. Район рўдō библиотекин ик залжылан ты селаштак шочшо Марий АССР кугыжаныш премийын лауреатше, республикан калык поэтше Семён Вишневскийын лўмжым пуымо. Пошкудо Эмеково (Купсола) селаште «Шем курныж» да «Койдымо фронт» романлаж дене лудшо-влакын кумылыштым савырыше писатель, Марий АССР культурын заслуженный пашаенже Алексей Тимофеевлан шарнымаш оңам почмо.

Поро шарнымашым сулен налыныт ты кундемыш пурышо Пōртанур ялын шочшыжо-влак: сылнымут мастар-драматург да кугыжаныш пашаен, РСФСР культурын заслуженный пашаенже, МАССР

кугыжаныш премийын лауреатше, Марий Эл Республикын калык писательже да моло чапле лўм, наградыла дене палемдалтше Миклай (Николай Фёдорович) Рыбаков, шанчызе, марий-влак кокла гыч эн самырык филологий науко доктор лўмым налше профессор Леонид Грузов, чапланыше поэт, Россий писатель ушемын членже, Марий Эл культурын заслуженный пашаенже Александр Селин (Селедкин). Чаманен каласыман, кумытынат илыш дене моткоч эр чеверласышт. Но калык нуным ок мондо. Верысе кучем да тўнжӧ Марий Эл Республикысе тўвыра, печать да калык-влакын пашашт шотышто министерствын полшымышт дене черет почеш кумыныштанат шарнымаш онгам почаш шонен пыштеныт. Икмынар ий ончыч лўмлӧ земляк, республикынан икымше Кугыжаныш секретарьже Миклай Рыбаковлан шарнымаш онгам починыт ыле. Теве 4 майыште ты вершӧрысӧ калык Пӧртанур тўвыра полат ончык эше ик шарныктышым верандаш лын погыныш.

Кугу пайрем церемоний ты кундемын вес шочшыжо, лўмлӧ поэт Александр Селиным шарныме кече семын эрта. Вет тудын шочмыжлан 23 апрельыште 80 ий темын. Шочмо кундем калык поэтын паша корныжым тўналме вер — тўвыра полат (тунам клуб) пырдыжеш шарнымаш онгам почаш куанен толын. Йӧшкар шыналк дене леведме онгам воктенысе вес тыгаяк шарныктыш гыч Миклай Рыбаков чонан гаяк шыргыжын онча, пуйто йоднеже: «Лёня изамлан тыгай шарныктышым верандаш ынде кушто верым муыда?»

— Леонид Петровичланат лишыл жапыште тыгаяк шарнымаш онга лиеш. «Этнокультурный вианмаш» программыш ушнен, проектым возенна, грант логалшаш. Вет нине кок шарнымаш онгамат ямдылаш лач тиде проект дене пашам тыршен ыштымына полшыш, — каласкалат Волжский район администрацийын тўвыра, физкультур ден спорт да молодежь паша шотышто отделым вуйлатыше Л.А.Казакова ден рўдӧ лудмывер системын директоржо Р.П.Кузнецова.

Пайрем церемонийым вўдышӧ Волжский район администраций вуйлатышын алмаштышыже Э.Н.Муравьевалан мутым пуа. Эльвира Николаевна поэтым поро мут дене шарнаш погынышо калыкым саламла, таушта. Саламлыме мутым Марий Эл Республикысе тўвыра, печать да калык-влакын пашашт шотышто министрын алмаштышыже Г.С.Ширяева ойла. Умбагыже Памар села кундем администрацийым вуйлатыше Д.Ю.Козин, ты ял кундемысе депутат-влак погынымышын председательже, Марий Эл культурын заслуженный пашаенже Н.А.Краснова, поэтын родыжо-шочшыжо, пошкудыжо-влак Александр Васильевич Селиным поро мут дене шарнат, калык дене кылым эреак кучымыжым ойырен палемдат. А могай тудо лийын сылнымут пашаште? Тидын нерген, мутат уке, перам да ручкам кучен тыршыме пашаште пырля ошкылшо ег гына утларак каласкален кертеш. Ты сомылым шукташ «Россий писатель ушем» общероссийский мер организацийын Марий Эл Республикысе пӧлка правленийжын членже, «Ончыко» сылнымут да мер-политике журналын тўн редакторжын сомылжым шуктышо, Марий Элын калык поэтше Геннадий Сабанцев

деч моло ең шуктенжат ок керт. Лач тудо погынышо калыкым кугурак йолташыжын илыш корнымжым палыдыме лаштыкла дене пойдара, сылнымут пашажым кўкшын акла, шке почеламутшым лудын пуа.

Поэт лўмым налын, кумдан палыме сылнымут мастар лийын шу-мыж деч ончыч Александр Селедкин журналист пашаште шуаралтын, шочмо йылмын ямжым арален кодышаш верч чот тыршен, тидлан самырык пашаен-влакым кумылын туныктен. Тудын тунемшыже-влак кокла гыч иктыже мый шкежат лийынам. Кузе от пөлекле шарнымаш шомакым тудын землякше-влаклан? Вет Н.К.Крупская лўмеш Марий кугыжаныш пединститутышто ик жапыште тунемынна, тусо сылнымут кружокыш коштынна, вара 1969 ий гыч «Марий коммуна» лўман чынжымак марий газет редакцийыште паша корно иктыш ушен. Мый лач тунам чапланыше коллективыште практикым эртенам да вес ийжылан пўрымашемым тудын дене кылденам. Лач тыште мылам «Трудовой книжкам» почыныт. Тунам тушто чынжымак марла возышо да мемна-мат тидлан кумылын туныктышо журналист-влак Пётр Корнилов, Пётр Речкин, Константин Медяков, Михаил Сергеев, Владимир Изергин, Павел Тойшев, Леонид Кудряшов, Василий Матюшев, Александр Селин пашам ыштеныт. Тачат нунылан таум ыштем.

— Александр Васильевич пединститутым пытарымекеже, вигак тўн марий газет редакцийыште пашам ышташ тўнгале, — шuem шарнымашемым мыят. — Тунам газетна арняште куд кече лектын. Материал шуко кўлын. Туге гынат ответственный секретарын службыжо шке пашажым моткоч сайын шуктен, газет лаштыкыш пурышаш кажне материалым тўткын лудын. А ответственный секретарын кок алмаштышыже гыч иктыже лач Александр Васильевич ыле. Черетан номерыш пурышаш чыла материалым «шоктын», йөрдымыжым я тўрлаташ пўртылтенит, я йөршын корандыктеныт. Нунын кид гоч эртыше материал (увер, заметке, корреспонденций, репортаж але очерк) гына ответственный секретарь Петр Алексеевич Речкин деке шуэш. Пўрымашым, газет лаштыкыш логалшашым тудо, штаб начальник, гына решатла. Тыге ышташ келге шинчымаш да кугу опыт кўлыныт. Тунамсе штаб шке пашажым кугу ответственность дене шуктен. Сандене йонгылыш лектын огыл. Тиде службын требовательный улмыжым икмыняр пример дене пенгыдемдаш тыршышем лач Александр Васильевичын пашажым аклымаш семын йонгышаш.

Мылам эн чот нелыже материалемын вуймутшо лийын да кызытат тыгай черым «эмлен» ом кертла чучеш. Вуймут шотышто тўн требований теве могай ыле: руш мут, лаштыкыште икгай мут, туныктен тўйымö шомак да молат лийшаш огытыл. Икманаш, вуймут ончыко ўжшö, кугу пашалан кумыландыше лийшаш. Адакшым ик полосаште (лаштыкыште) материал тўрлö районын илышыжым ончыктышаш — географийым тўткын эскерыман.

1972 ийыште, кунам кугу район-влакым шеледен, вес регион-влакым ышташ тўнгальыч, Курыкмариий район деч Юрино ойырлыш. Тыгак у районушто кумшо совхоз — «Васильевский» шочо. Газетын Первомай номерыштыже адакат географийым шотыш налын, саде

озанлыкын йол ўмбаке кузе шогалмыжым ончыкташ палемдыме ыле. Тушко эн самырык пашаенг семын мыланем чонгештыман. Тунам шуко кундемыш самолёт дене гына логалаш лиеш ыле. Коштын толын, материалемым возен, ялозанлык отдел вуйлатышем Павел Иванович Тойшевын подписатлымекыже, секретариатын папкышкыже намиен пыштышым. Корреспонденциемын пўрымашыжым чытырен вучем. Теве Александр Васильевич тольо, пөлемышкыже ўжын нангайыш, икмыняр тўрлатылмек, вес вуймутым шонаш каласыш. Уке, южо ен семын, ни вурсен, ни материалемым ўстембак шуэн колтен огыл, порын гына тўрлатен. Тудо эре порын мутланен. Очыни, илышыштыжат нигө дене вурседылын огыл. Кас мартен гаяк шонкален коштынам, Павел Ивановичат полшен. Чынакыс, Первомай номер йонгалтше, ушеш кодшо вуймутан лийшаш огыл мо? Мучашлан, ответственный секретарьын алмаштышыже шкежак возен шындыш: «Кандаш ялан, пиалан». Тынар ялым ушышо озанлыкын илышыже, ончыкылыкшо нерген материал тыге газет лаштыкыш пурыш. (Руш калык гына илыман кундемыште мыйын возимемым лудыныт але уке — вес паша). Тидлан лач 45 ий эртен гынат, тудо жапым тачысе гай шарнем. Порылык нигунам ок мондалт.

Мутат уке, А.В.Селин дене пашам ыштыме жапыште ушеш кодшо моло татат лиеден. Но вурседылме огыл. Тыгаяк поро шарнымаш шомакым кўшнө ончыктым М.Рыбаков, Г.Копцев, С.Вишневский, А.Тимофеев да Л.Грузов нергенат шуко каласкален кертам. Вет кажныж дене кид кучен саламлалт коштынам веле огыл, кугурак йолташ семын кангашыштым колыштынам, нунын деч тунемынам, южыж дене пырля пашам ыштенам. Кунам-гынат радамын каласкален я возен кодаш жапым муаш тыршыманак.

... Пўртанур тўвыра полат кумдыкышто сылне сем йонгалтеш. Игече моторжак огыл, коклан мардеж пуал колта гынат, сўрал марий вургемым чийыше калыкын чурийыштыже пайрем тўс утыр волгалтеш. Тиде татыште Шарнымаш онга ўмбач жаплан леведме йошкар шыналыкым корандат. Шем мрамор онгаште ты ялын эргыже, марий сылнымут мастар, СССР писатель ушем член Александр Селинын лач тўвыра аланыште тўнгалме паша корныжым шарныктыше мут-влакым возымо да пагалыме поэтын чурийжым сайын келыштарен ыштыме. Шем мрамор онга гыч шыргыжын онча. Чынжымак, поэт сылнымут тўняште гына огыл, шочмо кундем калыкын шўм-чоныштыжо ўмыреш илаш тўнгалеш.

Поро йўла почеш, Шарнымаш онга воктек шуко-шуко пеледышым пыштат. Тунемше-влак чапле концертым ончыктат. Пўртанур ялын волгыдо шўдыр гай йўлышө эше ик эргыжлан Шарнымаш онгам почмаш историеш волгыдо мутла дене возалтеш.